

Psikoterapistler ve Danışanları

İskender Savaşır

“Okur kitlesi” hakkında genellemelerde bulunmak her zaman riskli bir iştir ama bu riski göze alarak şöyle bir iddiada bulunacağım: Irvin Yalom’un kitapları okur kitlesini ikiye bölmüş gibi duruyor. Meslekten olanlar, ruh sağlığı hizmeti verenler, “iyileştirme” pratiğini iş edinmiş olanlar genellikle kitaplar karşısında irkildi, tedirgin oldu. Son 10 küsur yıldır gerek psikanalitik teoriye gerek psikoterapi pratiğine ilgi duymaya başlamış olan aydınlar arasında ise kitaplar çok daha olumlu bir tepkiyle karşılandı. Doğruysa eğer böyle bir iddia (ki buna benzer bir gözlemin Ankara’da Compos Mentis psikoterapi merkezinde yapılan bir panelde de dile getirildiğini biliyorum), nasıl düşünmeliyiz aradaki farkı?

Önce çuvaldızı kendimize batırıp meslektaşlardan başlayalım. Sanırım sorunlardan biri bizde (örneğin Orhan Öztürk’ün *Psikanaliz ve Psikoterapi* kitabında aktardığı türden birkaç istisna dışında) vaka tarihçesi ya da öyküsü yazma geleneğinin yerleşmemiş olması. Bilimsel kongrelerde sunulan ve uluslar arası üslup ölçütlerine göre kaleme alınmış ve benim oldukça gayrı-insanî bulduğum “olgu öykülerini” kasdetmiyorum. Terapist ile danışanı arasındaki insanî ilişkinin, yaşanan duyguların, yapılan hataların, hataları toparlama çabalarının niteliğinin de bir şekilde sezdirildiği bir yazı tarzı kastettiğim. Klasik örneklerden biri olarak, Freud’un kendisi dahil bugün çoğu terapist tarafından başarısız bir terapi süreci olarak görülen Dora’nın öyküsünün Freud tarafından yazılış tarzına işaret edebilirim. Bu anlatıda Freud Dora’nın ‘direnci’ karşısında kendi duyduğu hayal kırıklığını, kızgınlığı ifade etmekle kalmaz, kendisinin Dora tarafından nasıl görülmüş olabileceğini, kendisinin onu nasıl hayal kırıklığına uğrattığını kestirmemizi sağlayacak ipuçlarını da verir.

Bu tür bir yazı tarzına meslek içinden yöneltilen en ciddi itirazlardan biri, böylesine içten yazının eninde sonunda psikoterapinin altın kurallarından biri olan mahremiyet ilkesini zedeleyeceği... Mahremiyet konusundaki bu hassasiyet yalnızca Türkiyeli meslektaşlarımıza özgü değil; Uluslararası Psikanaliz Derneği dergisinin son yıllardaki sayılarından birini doğrudan doğruya vaka tarihçesi yazmanın etik kurallarına ayırmıştı. Psikiyatri ya da psikoloji kongrelerinde sunulan “olgu öykülerinden” psikoterapi pratiğinin nasıl bir şey olduğu, oarada nasıl davranılması ve

davranılmaması gerektiği hakkında çok ilginç bir şeyler öğrenmek genellikle mümkün olmuyor. Ama diğer yandan tarihçiler eninde sonunda Dora'nın olsun, Freud'un öykülerini aktardığı diğer "vaka"ların olsun gerçek kimliklerini saptamayı, hayat hikâyelerini yazmayı başarmadılar mı; üstelik büyük ölçüde de Freud'un sağladığı ipuçları sayesinde? O halde mahremiyet kuralına ne olmuş oluyor?

Sanırım meslektaşların Yalom karşısında tedirgin olmalarının nedenlerinden biri bu; bilimsel bir resmîyet ya da resmî bir bilimsellik karşısında çubuğu fazlasıyla ters yönde büküğü; terapi ilişkisinin insanî boyutunu sergilemek uğruna, mahrem olduğuna inanan danışanın kimliğini yeterince gizlemeyecek bir teklifsizlik ve fütursuzluk benimsediği...

Yalom'a ve özellikle romanlarına yöneltilebilecek ikinci bir itiraz meslekî olduğu kadar edebiyatla da ilişkili... Romanlarını anlatırken kimi zaman nerede roman yazıyor, nerede kendi meslektaşları (ve atası Freud) ile polemiğe giriyor, kestirmek güç. Bunun en belirgin olduğu örnek, *Nietzsche Ağladığında*. Neredeyse bir anafikri olan bir kitap *Nietzsche Ağladığında*: "Psikanalizi ya da hiç değilse piskoterapi pratiğini Freud değil de Breuer'le Nietzsche kurmuş olsalardı, bugün hepimiz daha iyi durumda olurduk."

ABD'deki "resmî" psikanalitik örgütlenmeler hakkında biraz fikir sahibi olan birinin Yalom'un bu kurulu düzene duyduğu husumeti anlamaması ve hatta bunu biraz Freud'a da taşırmasını anlayışla karşılamaması güç (burada özellikle *Divan'*ı düşünüyorum). Ama henüz psikoterapist kimliğinin tanınmadığı, hatta kendi kendisini bile tanımadığı bizimkisi gibi bir ortamda, bu topyekûn saldırının ürkütücü ve hatta sinirlendirici olabileceğini de anlayışla karşılamak lazım.

Diğer yandan, psikanalize, psikoterapiye ilgi duyan aydınların da bu kitapları niye böyle olumlu bir tepkiyle karşılamış oldukları da tam da aynı konuyla ilgili... 1950'lerden bu yana "küçük Amerika" olma hevesinde olan ülkemizde, psikoterapi pratiğine aday olan mesleklerin, şahısların, kendilerini bu pratiğin -aşağıda daha ayrıntılı olarak değineceğim- Sokratik tekinsizliğine) karşı korumak üzere Batıdakine (özellikle ABD ve Fransa'yı düşünüyorum) benzer bir "resmîyet", "bilimsellik", "nesnellik" kisvesi ardına sığınmaya çalışmadıklarını söylemek güç. Yalom, yine özellikle *Divan'*da terapistin kurumsal aidiyeti ile terapi ilişkisine sadakati arasındaki ilişkiyi sergilediği ölçüde, kurumsal kisvenin, gizemleştirmenin ne kadar sığ temeller üzerinde oturduğunu göstermek açısından çok önemli bir rol oynuyor. Kandırılmaya, yutturulmaya karşı bir panzehir veriyor potansiyel psikoterapi müşterilerine...

Ama benim asıl üzerinde durmak istediğim roman, *Hergün Biraz Daha Yakın...* Yalnızca bu kitabın yazılmasının değil, ardında yatan deneyin de, mahremiyet ilkesinin ihlalinin aşılmasından çok daha vahim bir ahlakî sorun oluşturduğunu düşünüyorum. Her ilişkide olduğu gibi terapi ilişkisi de öznellikler arasında bir mekân, bir ara-öznellik mekânı yaratır; birlikte iskân edilecek, içinde birlikte sükûnet bulunabilecek bir mekân. (Umarım bu söylediklerimden terapi sürecinin seyri açısından sükûnet kadar endişenin de kilit bir rol oynadığını gözardı ettiğim sonucunu çıkarmaz.) Yine çoğu ilişki gibi terapi ilişkisi de (mutlak olmayan) eşitsiz bir ilişkidir. Peki, nedir terapi ilişkisi ile diğer ilişkiler arasındaki fark? Danışan (hasta) terapistte bir ya da daha fazla yakınma (semptom) ile başvurur. Çok kaba bir genellemeyle, her semptomun aslında bir dilsizlik biçimi olduğunu söyleyebiliriz. Danışan, organik kaynağı kestirilememiş bedensel yakınmalarla başvurmuş olabilir, görüşme boyunca suskun kalabilir ya da kelimeler ağzından bir laf salatası halinde dökülüyor olabilir, sivri-dilli ve saldırgan olabilir ama her durumda kullandığı (ya da kullanmadığı) dil, iç dünyasının talepleri ile dış dünyadan bekledikleri arasında aracılık etme yeteneğinden yoksundur, yoksun kalmıştır. Bu durumda terapistten beklenen (danışanın beklediği) nedir?

En önce, danışanın kullandığı (ya da kullanmadığı) dilin arkasında gizlenen talepleri, arzuları, korkuları, öfkeleri sezmesi... Ardından kendi teorik dağarcığından, kültürel birikiminden, kendi kişisel analizinden devşirdiği sözcükleri danışanın hizmetine sunması.... Kimi zaman (sanıldığından daha seyrek olarak) yorum yaparak, kimi zaman danışanın kullandığı söz ile ifade etmeye çalıştığı duygu arasındaki uzaklığı kavramasına olanak verecek şekilde suskun kalarak, kimi zaman danışanın söylediklerini başka sözlerle tekrarlayarak.

Bütün bunlardan hareketle, terapistin başarılı bir terapi süreci sonunda kendi dilini (ya da bilgisini) danışanına aktardığını söyleyebilir miyiz? Belki bu soruyu yanıtlamaya çalışmadan önce başka bir soru sormalıyız: Terapist, kendini terapist kılan özgün bir bilgiye (ya da dile) sahip midir? Bir yere kadar evet. ama ancak bir yere kadar....Psikiyatrik muayeneyi bir kenara bırakacak olursak, kökeni Sokrates'e uzanan ama modern literatürde Lacan tarafından dile getirilmiş olan terapist tanımını unutmamız gerekiyor: Terapist 'bildiği' farzedilen, bir tür bilginin atfedilmekte (ya da vehmedilmekte) olduğunun farkında olan ama aslında böyle bir bilgiye sahip olmadığını bilen kişidir. Terapist konumunu diğer ilişkilerdeki insanî konumlardan ayırdeden ve Sokratik cehaletin bilgisini andıran bu bilgide belki biraz daha farklı bir özelliktir: Sınırlı bir süre (görüşme süresi) için de olsa, alacağı ücret dışında bütün çıkarlarını, kendine özgü bütün ilgileri hastayı yüzer-gezer bir dikkatle dinlemeye feda etmesi, neyin önemli neyin önemsiz olduğuna dair kendine özgü teorik ya da kişisel yargılarını büyük ölçüde askıya alması. Belki bir de şu eklenebilir: Dogmatik olmadığını,

olamayacağını umduğumuz her terapistin dili, büyük ölçüde kendi gördüğü terapi sayesinde, hastanın kalıplaşmış diline kıyasla daha esnek, hayatın gel-gitleri, duyguların karmaşıklığı karşısında daha kolay eğilip bükülme yeteneğini kazanmış bir dil olacaktır. Bu yüzden terapistin danışanına aktardığı kalıplaşmış, sistematize edilmiş bir dil olmaktan çok, dile dair, dilin semptomlardan çok daha güçlü ve iyileştirici, dünyayla başa çıkmayı kolaylaştırıcı bir araç olduğuna dair bir sezgidir.

Çoğu terapi sürecinin sonuçlandırma evrelerinin terapistin kendisi için de sancılı, hatta kimi zaman basbağayı acılı bir süreç olması da bununla ilişkili... Tohumları terapi ortamında atılan, terapistin özene bezene gözettiği dil, yani danışanın yeni dili aslında başka ortamlarda yeşerecek, kendine yeni yollar yaratacaktır. Başarılı bir terapinin sonuna doğru terapistin dili ile danışanıninkinin ayrışmaya başlaması, bir vedalaşma sürecinin yaşanması kaçınılmazdır. Birisi bana “siz burada ırmağın akışını dinlemeye devam edeceksiniz, ben kendimi artık yeni yollarda bulmaya çalışacağım” demişti.

“Birlikte en hassas deneyimlerimi yaşadığım hastalarımın unutulmaya yüz tutmuş isimleriyle dolu eski randevu defterlerini bulmak hep içimi burkmuştur. Birçok insan, birçok güzel an. Onlara neler oldu? Birkaç katlı dosya dolaplarım, yığınlarcabant ayıtlarım bana büyük bir mezarlığı anımsatır: klinik dosyalara sıkıştırılan hayatlar, elektromanyetik bantlara hapsedilen sesler sessizce ve sonsuza dek dramlarını oynamaya devam ederler. Bu anıtlarla yaşamak ana keskin bir geçicilik hissi verir. Kendimi şu ana dalmış olarak bulsam da, çürüme hayaletinin syredip beklediğini hissedirim eninde sonunda yaşanan deneyimi alt edecek olan ıstırap ve güzellik bağışlayan bir çürüme.” (*Her Gün Biraz Daha Yakın*, s. 10)

Şimdi artık *Hergün Biraz Daha Yakın*'ın Ginny'sine dönebiliriz. Kitap hakkında konuştuğum insanların çoğu kitabı diğerlerine göre talihsiz kılanın Ginny'nin son derece sıkıcı, sıradan, ilgiye değmez biri olmasına bağlıyorlardı. Yalom'un ilk izlenimleri de çok farklı değil bunlardan: “hiçbir şeyi birbirine uymuyordu saçları, gülmesi, sesi, yürüyüşü, kazağı ayakkabıları, her şey tesadüfen biraraya gelmişti ve hepsinin saçların, yürüyüşün, eklemlerin, eski kot pantolonların, askerî çorapların, her şeyin birbirlerinden ayrılma olasılığı vardı. Geriye ne kalacağını merak ettim. Belki sadece sırtışı. Parçaları nasıl biraraya getirirseniz pek hoş değildi.” (s. 11). Ama daha da irkiltici olanı Yalom'un kitabın Sonsöz'ünde Ginny'nin kendisine yolladığı bir mektupla ilgili yazdıkları: “Hastanın kaderine bakmaksızın ameliyatın başarılı olduğuna inanan bir cerrahın bakışıyla Ginny'nin mektubunun güçle dolu olduğuna inanmıştım.” (s.282). Bu izlenimi paylaşmakla birlikte verilen yargılarda içimi burkan bir şey olduğunu sezdim ve ister istemez izlenimin Ginny

patolojisinden olduğu kadar Yalom'un onunla yaptığı anlaşmadan kaynaklanıyor olup olamayacağını sorgulamaya başladım.

Gerçi semptomatik düzeyde terapinin başarılı olduğu söylenebilir. Ginny başvuru yakınmalarından biri olan yazarlık tutukluğunu aşar, terapinin sürdüğü iki yıl içerisinde ilk kez bir erkekle istikrarlı bir ilişki kurup onunla birlikte yaşamaya başlar, terapinin bitiminden sonra ondan dostane bir şekilde ayrılıp daha doyurucu bir ilişki kurar. Ama bir de Ginny'nin yine kitabın Yalom tarafından yazılmış Sonsöz'üne iliştilirilmiş mektuplarından birinde yazdıklarına bakalım: "Her zaman hızlı yazmışımdır. Ritim yöntemiyle yazıyorum yalnızca sesler ve uyaklar; zekice düşünceler yok, düşünme yok. Böyle takdir edilmiş gibi, sözcükler kendiliğinden birikip durmuşlar. Benimkiler o kadar kötü ki sizi bunları basmaktan alıkoymak için bunu benim bilinçaltı hareketim olduğunu düşünmüş olmalısınız. Keşke hayatım şu anda farklı olsaydı ve böylece bu raporları uzak hatıralar olarak düşünebilseydim. Şu anda daha büyük ve daha iyi şeylere ve heyecanlara geçtiğimi hissediyorum. Çoğu zaman terapiye sıkışıp kaldığımı hissediyorum kanatlarımı açtığım tek zamanlar ağıladığım zamanlar. Birbirimizi ilk tanıdığımızda en büyük adımları attığımı ve o zamandan beri de nedense minik Japon adımları attığımı hissediyorum" (s.276-7).

Bunlar da Ginny'nin yazdığı Sonsöz'den cümleler: "Dünyam gittikçe küçülüyor. (...) Her zaman böyle değildi. Dr. Yalom birbirimiz için cömertlik ve ümit verdi hep. (...) Karl gitti (...) Bu üzüntü süreci artık dayanılmaz hale geldi. Eğer suçlamanın beni bu reddetme noktasında tutmasına izin verirsem, seçecek sadece ölüm arzusu ve ölüm cezası olduğunu biliyorum. Eskiden gülüşümün bulunduğu yer parçalanmış gibi. Yasımın çoğu kendime yönelik ve bunu hak ettim yıllarca hareketsiz durup beklemenin geri tepmesi bu. Boş bir mazi, temiz bir hayat. Karl'ın gidişi hayatımın boşluğu ve sıkıntısıyla tamamen saf ve hassas olunamayacak kadar çok bağlantılıydı. (...) Dr. Yalom'un söyleyebileceği gibi, artık harekete geçmeli, dışadönük hayata devam etmeliyim. (...) Hayat zorlaştı; onu yumuşatacak bir aşk hayatım da yok. Ancak en uzun pembe dizinin standartına göre bile yas süreci bitti. Ama bazen bunu atlatmamı sağlatmaktan çok avunmaya yarayan aptalca şeyler söylediğim de oluyor. (...) Hayır, artık saldırgan bir şekilde ve herhangi bir sihirli ezgi ya da tesadüf olmadan hareket etmeliyim. Ben sadece sıradan biriyim. (...) Gözyaşları ve kabusların zaferi konusunda çığlıklar atıp söylendiğimi duymak Dr. Yalom için ne kadar sinir bozucu olurdu. Artık kendimi acı ve gözyaşları ile tanımlamaya çalışmayacağım. (...) Kitabın Ginny'nin yazdığı kısmını oluşturan Raporlar da bazen bilerek kasvetli ve ciddi ya da dağınık ve havai oluyordu. Halihazırda içimde olandan başka bir ifade bilmiyor gibiydim; kendimi istediği iyileşme sözcüklerini bulmaya zorluyordum; sorularına aynı türden cevap verecek Klinik Ağzım yoktu. Dr.

Yalom bana iyileşmeyle ilgili soru sorduğunda sessiz kalıyor ya da daha kötüsü sırtıyordum. Çünkü eski benliğime sığınmanın ne kadar kolay olduğunu biliyordum (...) Kendimi savunmadım. Bir bakıma senaryonun başkaları tarafından yazılmasına izin verdim ve ben sonrada takip ettim. Bu arada bir çok sufle duyuyor, ama sadece birkaç satır söylüyordum. Dr. Yalom'un en fazla tahmin edilebilen sorularından biri, 'Bende, Karl'da ya da kendinde en çok neyi beğeniyorsun?' u soru neredeyse madalyonun diğer yüzü kadar uzağı, 'Ginny, bende karşı olduğun bhiçbir şey yok mu?'”

Böylesi satırlarla örölü bir Sonsöz'ü sonuçlandırın “Sizin sanatınız başarılı olduğunda ikimize de hayat verdiniz.

Ben kıvrılıp kapandıkça siz beni açtınız” cümleleri, hiç değilse benim için ikna edicilikten yoksun kalıyor.

Nedir sorun? Bir kere Yalom, hiç değilse bu kitapta iki farklı gelenek arasında sıkışmış gibi görünüyor. Kimi terapi okullarına göre psikoterapi süreci bir gerçeklik terbiyesidir. Görüşme sırasındaki serbest çağrışımlar, yapılan yorumlar, kullanılan diğer teknikler hastanın iç dünyasını, o güne kadar açamadığı bir açıklıkla açma konusunda yüreklendirirken, görüşmenin 45 ya da 50 dakika ile sınırlandırılmış katı zamanlaması dış dünyanın katı gerçekliğini çağırır. Bu iki dünyanın çatışıp çarpışmalarından, giderek barışıp birbirlerini beslemelerinden sonunda “iyileşme”nin hasıl olacağı umulur. Yalom böylesi bir akilyürütmeye, çok ikna edici bir şekilde olmaksızın da olsa başvuruyor (s. 14-16). Ginny de bu “gerçeklik terbiyesi” perspektifini sezmiş gibidir: “Beni gerçeğe çekmeye çalıştığını biliyordum ve sanırım gerçeği de biliyordum ama üzerimde etkisi olmuyordu.” Yine de (belki de tek “iyileştirme işareti” diye değerlendirebileceğimiz şey), Yalom'un ona önerdiği çalışma tarzı hakkındaki kuşkusunu korumasıdır: “Aslında, raporlarımda ve konuşmalarımda size gönderdiğim benzetme ve metaforlar (hepsi beş milyar) ve ben farklı şeyleriz. Sizinle doğrudan konuşana dek onları maske olarak kullanıyorum” (s. 316-7).

Bu cümleden hareket edecek olursak, iyileşmenin başlangıcının, yazının yerini sözün alması olduğunu söyleyebiliriz. Yalom *Her gün Biraz Daha Yakın*'da aktardığı terapi sürecinde benimsediği teknikle bu sürecin gerçekleşmesinin önünü daha baştan tıkamış oluyor. Çünkü sözün kendiliğindeliği ile, “o âna adanmışılığı” ile bir sonsuzluk yanılması arasında salınıp duran yazı, tehlikeli bir araçtır. Psikopatolojinin kendisi de, her sonsuzluğun iyi bir sonsuzluk olmadığı en belirgin kanıtlarından biridir; çünkü psikopatoloji kendisini çoğunlukla, büründüğü değişik kisvelere karşı kendisi sonsuz kalan bir sahne olarak sunar. Yalom giriştiği deneyle, Ginny'yi,

deyim yerindeyse kendi psipatolojisine “mıhlar”; bu yüzden kitabı bitirdiğimizde Ginny’de kanlı canlı, çelişkileri, çatışmaları olan ve bunlarla mücadele eden hayatın değil, aynı kalmakta direnen psikapatolojinin (neredeyse “ölümün” diyecektim) donuk sesini buluruz.

Yerli ve Sahici bir Ses

İki uyarı ile bitirmek istiyorum biraz fazla uzamış bu yazıyı. Birincisi, umarım bu söylediklerimden “yazı”nın psikoterapi sürecinde hiçbir zaman bir rolü olmayacağı sonucu çıkmıyordur. Bunun doğru olmadığını en az iki kanıtı var elimizde: Biri Türkçede yazılmış: Gülayşe Koçak *Çifte Kapıların Ardında* adlı kitabının sonuna, metin boyunca Sfenks diye adlandırdığı terapistine yazdığı mektubu aktarıyor:

“Ona duyduğum öfke ve kırgınlığı, kendime duyduğum nefreti kustuğum, acımasız, zehir zemberek bir mektup.

Mektup şöyle başlıyor:

‘Bir zamanlar sizin öneriniz üzerine, düzenli olarak görüşmelerimiz hakkında size yazılar yazma alışkanlığını edinmiş ve bu alışkanlığı aylarca sürdürmüştüm. Bu yöntemden çok da yararlanmışım: Pek çok kez, yazıya dökmek amacıyla olaylar üzerinde tekrar düşündüğümde, kafamı karıştıran konuların berraklık ve netlik kazandığını görmüştüm. Ayrıca size sözlü olarak aktarmakta zorlandığım konuları da açabilme olanağına kavuştum.

Bugün tekrar bu yola başvuruyorum: (...)

Son görüşmemizde benim kuşkucu olduğumu söylediniz. Haklıydınız: Kuşkuculuğum, hep sevdiğime yönelik; her an bir darbe bekleyen ve kendimi her an, darbe gelmeden korumaya hazırlayan bir kuşkuculuk.” (Gülayşe Koçak, *Çifte Kapıların Ötesi*, Oğlak Yayınları, 1994, s. 172).

Alıntıya devam etmeden önce, kitapta Sfenks diye adlandırılan terapistin yazıdan yararlanma biçiminin (ya da danışanını yararlandırtma biçiminin) Yalom’unkinden hangi bakımlardan farklı olduğuna kısaca değinelim. En belirgin fark, yazıya hafızanın yerini tutması değil ona yardımcı olması üzerine başvurulması.... Ama gözden kaçabilecek bir fark daha var. Yazı, Yalom’un örneğinde olduğu gibi, paranın da yerini tutmuyor. Gülayşe Koçak’ın alıntılama başladığımız mektubunun hemen öncesinde, emekliye ayrılan terapistine ödemeyi nasıl yapacağı konusunu sorun etmesinin rastlantısal olmadığını düşünüyorum. (O zamana kadar kurumsal bir ortamda çalışan Sfenks’in ödemelerini serkretere yapıyordu.)

Muayenehaneye üçüncü gelişim. Şu hafta zihnimi işgal eden en kâbuslu konu, ona vizite parasını ne biçimde ödeyeceğim meselesiydi.

Buraya ilk gelişimde görüşmenin sonuna doğru, vizite ücretinin ne kadar olduğunu bana bildirmiş ve ödemeyi her hafta yapmam gerektiğini, tercih edersem ay sonunda vb yapabileceğimi söylemişti. O gün çaresiz, cüzdanimı çıkartıp, parayı onun önünde sayarak ödemek zorunda kaldığımda sıkıntıdan elim ayağım birbirine dolanmıştı. Ah, hastanede işte bu işler ne kadar rahattı.

Ertesi hafta yeni bir taktik denedim. Sfenks'in odasına girmeden önce ödemeyi sekreterine yapma girişiminde buldum., ama sekreter, ona uzattığım parayı kibarca reddetti: "Ödemeyi lütfen (...) Bey'e yapın." Başımdan aşağı kaynar sular indi. Sfenks'e para vermek!

Demek istediğim şu: Gerçeklik ilkesi ya da nesnel dünya para ya da kurum (hastane) gibi olabildiğince içeriksiz bir şey tarafından temsil edildiği sürece, yazı da o kadar esnekleşebilir, iç dünya ile dış dünya arasında bir köprü olma işlevini yüklenir.

Ama biz Gülayşe Koçak'ın mektubunu okumaya devam edelim:

Yalnız son görüşmemizde bana söylediğiniz bir söz var ki, haklı olmadığımıza karar verdim. Benim sizin tedirgin olmanızı belki de gerçekten istediğimi söylediniz. Dediniz ki, "beklentilerinizle bağlı olarak, belki de, şu adamı tedirgin edeyim, sarsayım, birşeyler olsun, diye istiyor olabilirsiniz." Bu sözünüz üzerindeki duygularımı defalarca tarttım.... Bu varsayımınız kesinlikle doğru değil; görüşmelerimizde sizi tedirgin etmemek, özellikle dikkat ettiğim bir konudur.

Benim sizi sarsmak istediğim konusundaki düşünceniz, tamamiyle sizin bana atfettiğiniz beklentilerle bağlantılı. (a.g.e. s. 173)

Tekrar Yalom'a dönelim:

Konu tabii ki karşıaktarım. Birlikte geçen hayatımız sırasında Ginny bana mantıksız bir şekilde bağlıydı, beni gerçekdışı bir şekilde değerlendirmesine dayanıyordu bu bağ. Paki ama ya benim onunla ilişkim? Benim kendi bilinçdışı veya çok az bilinçli ihtiyaçlarım Ginni'yi ve benim ona karşı davranışımı, algılayışımı ne dereceye kadar belirliyordu? (**Her Gün Biraz Daha Yakın**, s. 303).

Ama işte Yalom'un denediği teknik gerek aktarımın, gerekse karşıaktarımın donup kalmasına yolaçıyor. Yazı, bu çerçevede, her insan ilişkisine içkin olan aktarım boyutunun kayganlığının, ele avuca sığmazlığının okunmasının önünde bir engel oluşturuyor. Oysa Gülayşe Koçak'ın alıntıladığımız mektubunda yazı, artık yalnızca kendi aktarımını değil, terapistin (Sfenksin) karşıaktarımını da yorumlamanın ve bu ölçüde de bir iyileşmenin işareti olarak ön plana çıkıyor.

“Karşı-aktarım” çok açık-seçik tanımlanamayacak, meslek (yoksa zanaat mı demeli?) içi bir terim.... Bize danışan birinin bize danışmasının bizde yarattığı son derece karmaşık bir öznelliğe, bir yaşantılar (ve yaşanmamışlıklar) örgüsüne işaret eder. Benzer eğitimlerden geçmiş, benzer deneyimler yaşamış, özellikle de birbirlerine danışan, birbirlerinden süpervizyon alan terapistler çoğunlukla ya da hiç değilse bazen belirli bir durumda “karşı-aktarım” dendiğinde ne demek istediğini, sözlük tanımlarından ötürü değil, belirli bir hayat tarzına mensup olmaktan ötürü sahiden anlarlar. Kimi zaman bize danışanlardan bazıları da, tıpkı Gülayşe Koçak’ın yaptığı gibi adı aslında her zaman “ben” olan Sfenks’in gizini çözmekte bize yardımcı olmak üzere özel bir gayret sarfederler. Bazen müteşekkire kalır, bazen huysuzlanır, bazen yorumlarız.

Romancı Yalom’un, psikoterapi, özellikle de grup psikoterapilerinin ustası Yalom’un yanısıra bir başka Yalom daha var. Öykü yazarı ya da yine meslek içi bir terimle söyleyecek olursak “vaka tarihçeleri”nin yazarı olan Yalom. Bu kitapları, *Aşkın Celladı’nı* ve *Annem ve Hayatın Anlamı’nı* yazan Yalom artık “karşı-aktarım”dan söz etmez, onun *içinden* konuşur. Bu yüzden Yalom’un gerçekliği inkâr etmeye meyleden kendi tutkusunu araştırdığı *Aşkın Celladı’ndaki* kişileri Ginny’den daha iyi tanırız. Çünkü, tekrar etme pahasına, Yalom’un kendi tutkusunu “ her şeye rağmen şifa verme” tutkusunu sezeriz o kitapta ve Yalom kendini anlatmakta derinleştikçe, kendi öznelliğinin (hani şu karşı-aktarım diye geçiştirdiğimiz öznelliğinin) içinde daldıkça, karşıladığı, karşılaştığı insanlar daha bir gerçeklik kazanırlar.

Yıllar önce bir arkadaşım, çok farklı bir bağlamda, şiir değerlendirmesi bağlamında, nesnelliğe ancak öznelliğin en derin, en korunaksız, sahici ya da içten katmanlarına indiğimizde ulaşabildiğimizi söylemişti. Sanırım ben de buna benzer bir şeyler söylemeye çalışıyorum, *Her Gün Biraz Daha Yakın*’ın kötü, çünkü yazı aracılığıyla kişileri kendi konumlarına mihlayan bir kitap, *Aşkın Celladı’nı*nsa iyi, çünkü Yalom’un kendi tutkusu üzerine değil içinden konuştuğu bir kitap olduğunu söylerken.

Son kitabı *Annem ve Hayatın Anlamı’nda* *Aşkın Celladı’na* akraba ama ondan daha da önemli bir şey yapıyor gibi... Artık gerçeklik ilkesini inkâr eden tutkularla akrabalığı içinden değil, kimi zaman bize beyhude, kimi zaman aslı gelen soruların içinden konuşuyor/yazıyor: “Ben kimim?” “Kimin rüyasıym?” “Kim beni düşledi ve şimdi o nerede?”

Danışanlarımız karşısında bizim birer düş nesnesi gibi durduğumuzu öteden beri biliyoruz. Ama belki bizim de danışanlarımızı düşlediğimizi yeni yeni farkına varmaya başladık. Bu yeni bilincin içinden yazıldığı içindir ki belki, *Annem ve Hayatın Anlamı’nın* merkezî öyküsü olan "Yas

Terapisinden Yedi İleri Ders”in “kurgusal”, “düşsel” Irene’sini “gerçekmiş gibi sunulan Ginny’den çok daha iyi tanıyor, anlıyoruz.

Not: Bu yazı, Cem ve Zeynep Atbaşoğlu ile yaptığım sayısız tartışmalara çok şey borçlu. İkisine de teşekkür etmek zevkli bir görev.